

Necropola medievală din secolul al XIII-lea, de la Ciocadia, județul Gorj

Vasile Marinoiu
muzeulgorjului@gmail.com

Cercetările arheologice de epocă romană începute în anul 2000 în zona de sud a satului Ciocadia, comuna Bengești-Ciocadia, județul Gorj au dus la descoperiri inedite în această zonă: o necropolă romană în punctul „Codrișoare”, iar câțiva ani mai târziu, în anul 2006 a unei *villa rustica*, în punctul „Drumul morii” la cca 300 m sud de aceasta.

În perimetrul acesteia din urmă s-a descoperit și o necropolă plană medievală de la sfârșitul secolului al XIII-lea¹, ea fiind prima de acest fel din nordul Olteniei, cercetată de noi doar în doi ani, ea urmând a fi continuată în anii următori.

Localitatea Ciocadia se află la 31 km vest de Târgu Jiu (3 km nord de DN 67 Târgu Jiu-Râmnicu Vâlcea), fiind străbătută de pâraul cu același nume și de DN 67 C, Bengești-Novaci, ce se continuă cu drumul Transalpin Rânca-Sebeș.

Are următoarele coordonate geografice: 45°06'07" latitudine nordică și 23°36'39" longitudine estică. *Villa rustica* și necropola medievală se află amplasate pe un platou, la 150 m est de malul stâng al pâraului Ciocadia și 50 m est de drumul național 67C.

Primele documente scrise, referitoare la zona de nord a Olteniei, le avem încă din a doua jumătate a secolului al XIII-lea: Diploma cavalerilor Ioaniți, emisă de regele maghiar, Bela al IV-lea la 2 iunie 1247 și mai târziu, Diploma magistrului Gheorghe, din 8 ianuarie 1285, dată de regele Ladislau al IV-lea Cumanul (ele amintind atât de organizarea politică-socială a voievodatului lui Litovoi, cât și de lupta acestuia și a fratelui său Bărbat împotriva expansiunii maghiare).

Satul Ciocadia este menționat documentar pentru prima dată la 24 aprilie 1484, în hrisovul domnitorului Vlad Călugăru, emis în Târgoviște, prin care acesta întărea „...lui Ivul, lui Arcă și surorii acestuia Elena, stăpânire peste satele Ciocadea, Topșa (Tupșa, lângă orașul Târgu Cărbunești) și jumătate din Poiana (Poienari, comuna Bumbești Pițic), precum și munții Părăginosul, Plăcicoi, și jumătate din muntele Muierii, ... pentru că le sunt vechi ocine și dedine...”²

La 1646, din porunca domnitorului Matei Basarab, marele logofăt Danciu Pârâianu, împreună cu cinci boieri hotarnici, luați pe răvașe domnești, aleg moșia Ciocadia. La fel se întâmplă și cu hotarnicele din anii 1765, 1768 și 1779. În catagrafia din anul 1835 satul Ciocadia figura cu un număr de 234 de familii.

Ciocadia era până în 1950 reședință de comună, iar din 1968 reședința se mută la Bengești (3 km sud de Ciocadia), comuna luând o nouă denumire, Bengești-Ciocadia. Pârâul Ciocadia, ce îl străbate de la nord la sud, izvorăște din muntele Băileasa, prin două izvoare (Băileasa și Rotunda). El străbate zona montană și depresiunea Crasna

¹ Necropola a fost datată după moneda descoperită lângă scheletul din mormântul nr. 4. Ea a fost determinată recent de dr. Ernest Oberlender de la Muzeul Național de Istorie, ceea ce devansează datarea necropolei cu două secole, cum greșit am clasat-o în prima fază a cercetărilor. Vezi articolul nostru „Villa rustica și necropola romană de la Bengești- Ciocadia, județul Gorj”, în revista *Buridava – studii și materiale*, nr. VII, Râmnicu Vâlcea, 2009, p. 80 – 92.

² Documente privind Istoria României, veacurile XIII, XIV și XV, serie B. Țara Românească (1247-1500), Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 180 -181.

(unde este cunoscut sub numele de Aniniș și Valea Mare) și se varsă în râul Gilort, la sud de satul Bengești. Are ca afluenți pe stânga, pâraiele Alunu și Pravăț, iar pe dreapta pâraiele Ghiocelul Mare unit cu Ghiocelul Mic, Ciocăzeaua, Radoșul și Ghia³.

Cercetările arheologice sistematice de epocă romană de la Ciocadia, au dus la descoperirea unei necropole romane în punctul „Codrișoare”⁴ pe un bot de deal, la altitudinea de 349-355 m și a unei *villa rustica*⁵ (fermă agricolă), pe un platou, la altitudinea de 326 m.

Peste aceasta din urmă, uneori secționând zidurile romane, s-a descoperit o necropolă plană medievală de la sfârșitul secolului al XIII-lea, printre puținele de acest fel descoperite în Oltenia⁶ și prima din județul Gorj. Descoperirea ei s-a realizat în anii 2006–2007, atunci când am început cercetările arheologice în *villa rustica*. Din constatările noastre, se observă că gropile mormintelor de înhumăție medievale secționau nivele ale așezării civile romane din sec. II–III d. Hr.

Cercetările sistematice din anul 2006, au dus la descoperirea fundației unui edificiu roman, realizat din piatră mare de râu cu legătură de mortar. Aici s-a descoperit un schelet uman al unui bărbat, dintr-o perioadă mai târzie, înhumarea realizându-se prin secționarea zidului.

Din punct de vedere al ritului de înmormântare s-a observat că scheletul era orientat cu capul spre vest și picioarele la est, având mâinile poziționate pe abdomen și pe lângă corp, ceea ce ne-a determinat să concluzionăm că este vorba de ritul creștin.

În anul 2007 s-au mai descoperit alte patru schelete, orientate la fel ca cel descoperit în anul anterior, însă unele cu mici deviații, datorate anotimpului în care s-a făcut înmormântarea.

În ceea ce privește cele cinci morminte descoperite aici, în lipsa unui studiu antropologic, vom face totuși o descriere sumară a acestora.

Mormântul 1, descoperit în secțiunea S₁/ 2006, prezintă un schelet cu o lungime de 1,70 m, în decubit dorsal, cu oase bine dezvoltate ce se află în conexiune anatomică și credem că au aparținut unei persoane mature, de sex masculin. Craniul orientat cu zona maxilo-facială în sus.

Mormântul secționează fundația unui edificiu roman, fiind orientat cu capul spre vest și picioarele la est, mâna dreaptă așezată pe abdomen, iar stânga pe lângă corp. Lipsesc oasele cutiei toracice, un fragment din oasele mâinii drepte (radius), piciorul drept (jumătate din tibie) și talpa piciorului.

A fost descoperit la adâncimea de 0,65 m și nu are inventar funerar. Stare de conservare relativ bună.

Mormântul 2, descoperit în secțiunea S₂/ 2007 la cca. 1 m vest de primul, are lungimea scheletului de 1,45 m (probabil de sex feminin-adolescentă după dentiție) și este orientat tot vest-est, cu o mică deviație spre est (după anotimpul când a fost

³ Societatea de Geografie din România, *Dicționar geografic al județului Gorj*, Tg. Jiu, 2002, p. 59- 60.

⁴ Vasile Marinoiu, *Romanitatea în nordul Olteniei*, Craiova, 2004, p. 161-166; Idem, *Cercetările arheologice de la Bengești –Ciocadia, județul Gorj*, în revista Drobeta, Drobeta Turnu-Severin, 2007, p.116 -120; Idem, *Cercetările arheologice de la Ciocadia, comuna Bengești-Ciocadia, jud. Gorj-2006*, în *Cronica cercetărilor arheologice din România (Mangalia)*, București, 2007, p. 128-129.

⁵ Victor Henrich Baumann, *Ferma romană din Dobrogea*, Tulcea, 1983, p. 13–123.

⁶ Gabriel Crăciunescu, *Descoperiri din feudalismul timpuriu în județul Mehedinți*, în Drobeta, XVI, 2004, p. 50 -87; Vasile Boroneanț, G. Crăciunescu, *Așezarea și necropola din sec. XIII–XIV de la Ostrovul Mare, km 875*, în Drobeta, VI, 1985, p. 119 – 134; (vezi și G. Crăciunescu, *Dunărea mehedintească în sec. X – XIII*, în Litua, XII, Târgu Jiu, 2009, p.115 -117, (autorul enumeră aici localitățile Hinova, Ostrovul Corbului, Tismana-com. Devesel, Crivina, Izvorul Frumos, Izvoarele, Gruia, Gârla Mare, Pristol, Salcia – toate în județul Mehedinți) .

înmormântată). S-a descoperit la adâncimea de 0,65 m, având mâna dreaptă așezată pe abdomen, iar stânga peste bazin. Lipsesc fragmente din femurul drept, din tibia stângă și tălpile picioarelor. Nu are inventar funerar. Stare de conservare relativ bună.

Mormântul 3, descoperit în secțiunea S₂/ 2007 la cca. 1 m nord de cel anterior, lângă zidul edificiului roman, are lungimea scheletului de 1,60 m (probabil de sex masculin), în decubit dorsal, are aceeași orientare ca cele anterioare. Pentru cercetarea completă a mormântului s-a trasat o casetă cu dimensiunile de 2,50 x 0,80 m spre est.

Scheletul s-a descoperit la adâncimea de 0,85 m, având câțiva cărbuni lângă cap, mâna dreaptă așezată pe abdomen, iar stânga pe bazin. Lipsește o parte din calota craniană, precum și tibia de la piciorul drept și un fragment din cea de la stângul. Nu are inventar funerar. Stare de conservare relativ bună.

Mormântul 4, descoperit în secțiunea S₃/ 2007 la cca. 0,80 m vest de mormântul 3, are lungimea scheletului de 1,65 m (probabil de sex masculin), în decubit dorsal, având aceeași orientare ca și cele anterioare. S-a descoperit la adâncimea de 0,70 m și are mâna dreaptă așezată pe abdomen, iar stânga pe lângă corp. La cca. 0,25 m sud de schelet s-a descoperit o monedă de argint. Lipsesc fragmente din oasele mâinilor și tălpile picioarelor. Stare de conservare relativ bună.

Mormântul 5, descoperit în secțiunea S₃/2007 la cca. 1 m sud de cel anterior, are lungimea de 1,55 m (probabil al unei femei), în decubit dorsal și are aceeași orientare ca la cele anterioare.

S-a descoperit la adâncimea de 0,60 m și are mâna dreaptă așezată pe abdomen, iar stânga pe lângă corp. Lipsesc fragmente din oasele cutiei craniene a mâinii stângi și tălpilor. Spre capul mortului se observă un strat de mortar de var pe o suprafață de 2,20 x 0,70 m și o grosime de ce variază între 0,04 – 0,08 m. La 0,50 m sud de schelet s-a descoperit un vas ceramic lucrat la roată înceată, ce avea în jurul său un ring din pietre de râu și câteva oase de animal (ovine și pasăre). Stare de conservare relativ bună.

În concluzie, mormintele descoperite ar fi putut aparține unei femei, unei adolescente și a trei bărbați. Inhumajii au fost descoperiți în decubit dorsal, orientați V-E, cu mâna dreaptă îndoită din cot și așezată pe abdomen, iar cu stânga pe lângă corp. Înhumarea s-a făcut în gropi săpate în pământul viu, fără cosciug, adâncimea la care se aflau scheletele față de nivelul de călcare actual variind între 0,60-0,85 m.

Inventarul mormintelor este extrem de sărac, aici descoperindu-se un singur vas ceramic, de tip borcan (caracterizat prin forma particulară a buzei și prin arcuirea umărului vasului), realizat la roată înceată, cu pereții groși, buza modelată drept, cu marginea arcuită în interior și fund drept. Ornamentarea lui nu este prea bogată, vasul prezentând doar în partea superioară, pe umăr, mai multe linii incizate în pasta moale, ușor adâncit, format din linii drepte încrucișate sub formă de „X” (cu analogii la Streisângeorgiu, județul Hunedoara⁷, Zăbala și Peteni-județul Covasna⁸, Piatra Neamț, județul Neamț⁹, Botoșana¹⁰ și Baia județul Suceava, Hudum, județul Botoșani¹¹ sau Negrești, județul Vaslui¹²).

⁷ Laurenția Georgescu, *Unele considerații antropologice privind populația secolului al XII-lea din sud-estul Transilvaniei-zona Covasna*, în revista Muzeul Național, nr. V, București, 1981, p. 145; vezi și Radu Popa, *La începuturile evului mediu românesc*, Editura Altip, Alba Iulia, 2008, passim.

⁸ Szekely Zoltan, *Elemente bizantine în inventarul necropolelor din sec. al XII-lea de la Zăbala și Peteni, județul Covasna*, în Muzeul Național, nr. V, București, 1981, pp. 137 -138

⁹ Eugenia Neamțu, *Date istorice și arheologice cu privire la Curtea Domnească din Piatra Neamț*, în Memoria Antiquitas, nr. I, Piatra Neamț, 1968, p. 233, fig. 2 și 3.

¹⁰ Dan Gh. Teodor, *Tradiții geto-dacice în cultura materială și viața spirituală din sec. V-X e.n. de pe teritoriul României*, în Acta Moldaviae Meridionalis, nr. VII-VIII, Vaslui, 1985-1986, p. 148, fig.5/8.

Vasul de ceramică conținea în interior cenușă și cărbuni, câteva pietricele, oase de pasăre și miel, puse aici, probabil, ca ofrandă pentru defunct.

Alături de acesta s-a descoperit și o monedă de argint, ce se afla în apropierea unui schelet (piesa aflându-se, probabil, în mâna sau în gura mortului, depusă ca „obol”, conform ritualului), monedă după care am putut data necropola medievală de la Ciocadia.

Moneda este un dinar unguresc¹³ din argint, emis în timpul regelui Ladislau al IV-lea Cumanul (1272–1290), ce a circulat și în voievodatul lui Litovoi, din componența căruia făcea parte și această așezare rurală deschisă de la Ciocadia.

Piesa are reprezentat pe avers: *Rege în picioare, purtând spadă și scut*. Pe revers: *Rege călărind spre dreapta*. Pe ambele fețe, cerc perlat pe margine, axa la 6.

Dimensiunile sunt de 11,4 -10,9 mm și are o greutate de numai 0,17 grame, ea fiind foarte subțire și având lipsă de material .

În ceea ce privește încadrarea cronologică a necropolei, în afara monedei și a vasului ceramic, sunt prezente elemente de rit și ritual care apar și în alte orizonturi culturale contemporane din arealul intra și extra-carpatic¹⁴. Totuși, un *terminus post quem* pentru limita superioară este asigurat de piesa numismatică ce indică un palier anterior anului 1290.

Existența unui cimitir medieval ne determină să credem că în apropiere trebuia să existe și o așezare din aceeași perioadă, nedepistată până în prezent, dar după părerea noastră aceasta ar putea fi la cca 200 m sud, unde au fost descoperite fragmente ceramice, semnalate de un locuitor ce și-a construit o casă în acea zonă.

Tot aici ar fi posibil să fi existat și o biserică, dar din cauza cercetărilor limitate, acest obiectiv n-a fost surprins în suprafața destinată investigațiilor arheologice.

Importanța descoperirilor arheologice de la Ciocadia este definitorie pentru explicarea și creionarea unor aspecte mai puțin clare din izvoarele scrise ale vremii.

Condițiile obiective nu ne-au permis efectuarea unor ample cercetări în această zonă, nici în *villa rustica* și deci nici în cimitirul medieval, din cauza existenței loturilor agricole ale locuitorilor, pe care aceștia le cultivă, dar mai ales din lipsa fondurilor financiare și implicit a forței de muncă.

¹¹ Victor Spinei, R. Popovici-Baltă, *Principalele rezultate ale săpăturilor de la Hudum, Botoșani din anii 1971 – 1972*, în volumul *Din trecutul județului Botoșani*, Botoșani, 1974, p. 128–130, fig. 7; Idem, *Cercetările arheologice din necropola medievală de la Hudum, județul Botoșani*, în *Arheologia Moldovei*, nr. X, Iași, 1985, p. 81-86, fig.6 și 7.

¹² Ruxandra Maxim-Alaiba, *Cercetările arheologice de salvare de la Negrești, județul Vaslui*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, nr. VII–VIII, Vaslui, 1985–1986, p. 152 -153; vezi și Elena Busuioc, *Ceramica locală de uz casnic din sec. al XIV-lea de la Suceava*, în *SCIV*, XV,1, 1964, p. 85 și urm. fig.1–7; Idem, *Ceramica de uz comun nesmălțuită din Moldova*, București, 1975, p. 16-26, fig. 2.

¹³ Moneda a fost determinată de dr. Ernest Oberlender de la Cabinetul numismatic al Muzeului Național de Istorie a României, căruia îi mulțumim și pe această cale. Vezi și Octav Iliescu și Paul Țărâlungă, *Un tezaur monetar de la sf. sec. al XIII-lea, descoperit la Prăjești (Bacău)*, în *Carpica*, XXIII,1992, p. 247 -254.

¹⁴ Aurel Dragotă, Gabriel Tiberiu Rustoiu, Matei Drâmbărean, Valentin Deleanu și Silviu Oța, *Necropola medievală timpurie de la Alba Iulia - str. Brândușei. Cercetări arheologice din anii 1997 – 2008*, editura Altip, Alba Iulia, 2009, p. 27 -121.

Summary

Middle age necropola. In the roman farm perimeter we discovered a middle age necropola that had the interment rit. The necropola dates from the XIIIth century and we know this thanks to a silver coin discovered by a skeleton and was emitted by Ladislau the IVth Cuman, the king of Hungary (1272 – 1290). We discovered here five tombs and the skeletons were east–west oriented, after the christian rite. One of the tombs sectionated the roman wall. It was found a jar like ceramic vessel that in the upper part many deepened lines. This jar is decorated with straight lines that were crossed on an „X” shape.

The existence of a middle age necropola in this place wakes us think that near here it had to be a rural settlement which was unfound up until now.

From the chronological point of view, the middle age necropola besides the coin and the ceramic vessel are some elements of rite that appear in other cultural horizons from inside and outside the Carpathians area. Still, a „terminus post quem” for the upper limit is given by the numismatics piece that indiquates a period of time until 1290.

(Rezumat tradus de autor)



1 și 2. Necropola romană, *villa rustica* și necropola medievală de la Ciocadia, județul Gorj. Vederi aeriene.



3. *Villa rustica* și necropola medievală de la Ciocadia (vedere de ansamblu).



4. Fundații *villa rustica* de la Ciocadia - campania 2006.



5. Ciocadia – *villa rustica* - fundație romană secționată de un mormânt feudal – campania 2006

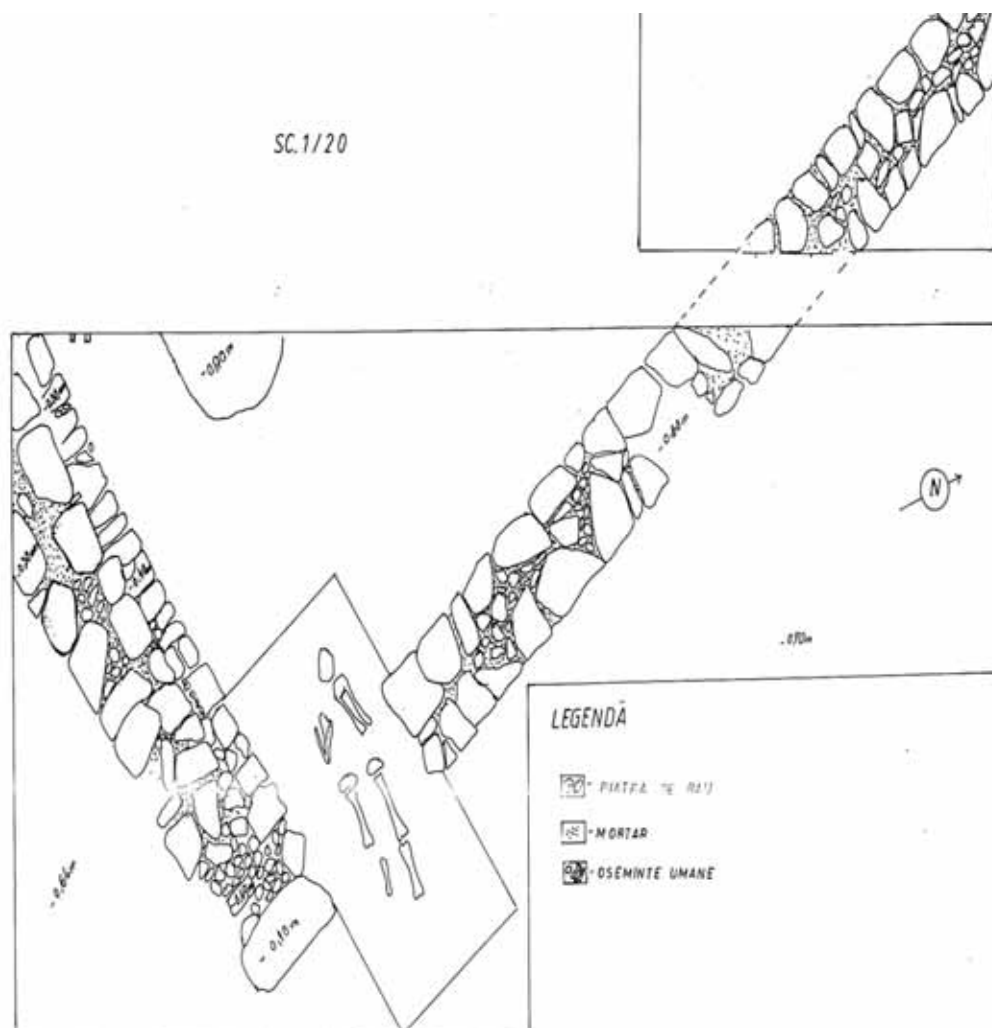


6. *Villa rustica* de la Ciocadia. Fundații romane și mormânt feudal – campania 2007.

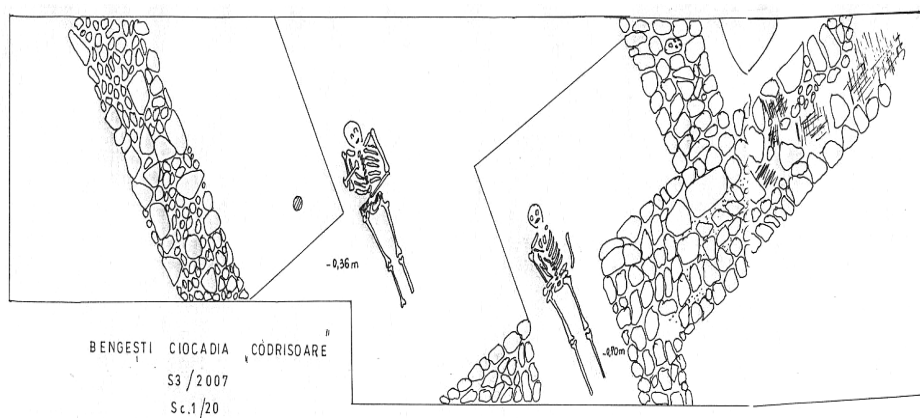
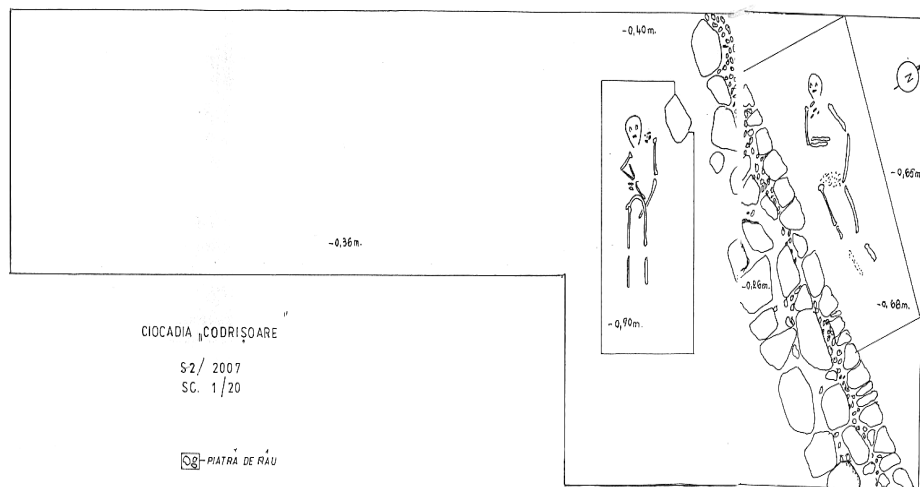


7. Ciocadia – *villa rustica* - fundații romane și morminte feudale sec. al XIII-lea–
campania 2007

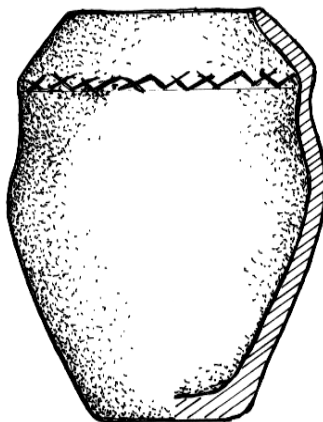




8. Necropola medievală de la Ciocadia. Plan secțiune
– fundație romană secționată de un mormânt feudal
(cercetări arheologice - campania 2006).



9. Necropola medievală de la Ciocadia – Plan secțiuni - fundații romane și morminte feudale din sec. al XIII - lea (cercetări arheologice – campania 2007).



VAS CERAMIC- MORMÂNT FEUDAL „CIOCADIA” sc. I/2 - 2007.

10. Monedă de argint emisă de regele Ungariei, Ladislau al IV-lea Cumanul (1272 – 1290), descoperită în necropola medievală de la Ciocadia (avers și revers).

